

MCDB 150 Nüfus Artışının Küresel Sorunları
18. Ders Dökümü
2 Nisan 2009

Profesör Robert Wyman: Avrupa'dan bahsettiğimde, evlilik sırasında Avrupalıların ister istemez çocuk sahibi olduklarını tartıştığımızı hatırlıyorsunuzdur. Ancak bunun insanın üretebileceği maksimum kapasiteden çok uzak olduğunu da söylemiştik. Yine bunun bir takım kültürel kısıtlamalar, geç yaşta evlilik ve benzeri sebeplerden kaynaklanabileceğini düşünmüştük.

Evlilik içi doğum oranının daha düşük olduğu Çin'e baktığımızda ise, bunun kişinin kendi seçimi mi olduğunu, yani birey ne yapması ve nasıl davranması gerektiği konusunda kendi kararını verip vermediğini, yoksa, bu düşük doğum oranının ranzanın alt katında babaannelerin yatmak zorunda olduğu kalabalık evlerdeki kültürel kısıtlamalar mı olduğunu sormuştum. Eğer kültürel kurallar size eşinizle arkadaş olamayacağınızı söylüyorsa üremek için hiç fırsatınız olmayacaktır. Tutkuda bir azalma olabilir ve sonuç olarak size bunun kişisel bir karar değil aksine kültürel bir durum olduğunu söylemişim.

Konunun biraz dışına çıkacağız ama söylemeden geçemeyeceğim--bu veriyi çok seviyorum, bireyin çocuk sahibi olma konusunda kendi kararlarını veremediğini çarpıcı bir biçimde örnekliyor. Kendi kararını verebildiğini nasıl söylerdiniz?—Büyük bir nüfusa sahipsiniz, hepsiyle konuşma olanağınız yok, belki de yaşlı ve ölü bir nüfus, kendi bireysel kararlarını verebildiklerini nasıl söylerdiniz? Bunu yapmanın yollarından biri, insan olmanın ne olduğuna dair herhangi bir makul fikir altında, doğurganlıklarını etkileyebileceğini düşündüğünüz başlarından geçen bireysel olayları hesaba katmaktır. Bu olaylardan biri bir çocuğun ölümüdür. Bu sık karşılaşılan bir durum, demek istediğim hepiniz belli bir sayıda çocuk istiyorsanız, bilinçli bir şekilde bunu kontrol altında tutacağınızı söylerdiniz—eğer çocuklarınız ölürse, daha fazla çocuğunuz olması için daha çok ve daha uzun süre çaba göstereceksiniz.

Burada 1982 yılındaki Çin'in nüfusunu görüyorsunuz, yani tek çocuk politikasının başladığı dönemden bahsediyoruz. Burada 1982 yılına kadar çocuk doğurmayı bırakan kadınlar yer almakta; yani tam da tek çocuk politikasından önceki nesil. Bu size pek çok veri sağlar, fakat şuraya bir bakın, ilk dört çocuğa ne olduğundan bahsediyor ve size iki durum sunuyor: ya hepsi öldü, ya da hepsi yaşadı. Bu grafikte gösterilmeyen pek çok ara durum var ve bir takım yaş etkeni varsa bu da yaşla birlikte yayılıyor.

Burada annenin en son doğumundaki yaşı gösteriliyor, eğer bütün çocukları yaşasaydı ya da ölseydi, annenin gerçekten de daha fazla çocuk isteyebileceğini düşünebilirdiniz. 38,7 yaşında doğurmayı bırakıyor. Hepsi yaşasaydı bir yılın onda biri kadar zaman önce yani yaklaşık bir ay daha erkenden çocuk yapmayı bırakır. Aynı şekilde biraz daha yaşlı grup için bu rakam 0,4 yıl, yani yaklaşık dört ay sonra, bu da yine 20 yaşındaki kadınlar için 0,1 ay—ilk doğumlarındaki yaşları.

Pardon, doğurmayı bıraktıkları yaş büyük oranda doğurmaya başladıkları yaşa bağlıdır. Farklı yaşlarda doğurmaya başladıkları için bu konuda rakamlar farklıdır, fakat dört çocuk ölmesine ya da yaşamasına bağlı olan yaş gruplarında bir fark

yoktur. Bu sadece—bana göre bu mümkün olduğu kadar çocuk sahibi olmak için gösterilen devamlılığın ve çabanın sadece o olaya bağlı olmadığını gösteren hayret verici istatistiksel verilerdir.

Bu konuya başka bir örnek; bu çoğunlukla Asya üzerinde tartıştığımız bir konu, dünyanın pek çok yerinde, özellikle de Çin’de erkeklere ihtiyaç duyuluyor, erkek çocuklar kız çocuklara göre daha fazla tercih ediliyor. Burada kaç tane erkek ve kaç tane kız çocuğun olduğunu gösteren bir veri dizisi var. Burada da—ne erkek ne de kız çocuğu olanlar için soru şu: kaç tanesi hala çocuk sahibi olmaya devam ediyor? Bu rakamlar ilk doğumu yapmaya çalışanların oranını gösteriyor.

Evlenip, ne kız ne de erkek çocuğu olmayanlar 0.958—pardon, ilk önce bir erkek çocukları olanlar; bir erkek ya da bir kız çocukları olanlar. Bir erkek çocuğu olanların % 95,8’i ikinci bir çocuk yapmaya çalışıyor, bu çocuk bir erkek ya da bir kız olabilir. İlk çocukları kız olanların ise % 96,8’i devam ediyor, bu kısmı incelemek zorunda değilsiniz, detaylar önemli değil, fakat özellikle peş peşe yedi erkek çocuğu olanlara bakın, bu kişilerin % 72 ila % 72,5’i tekrar hamile kalmaya devam ediyor. Peş peşe yedi kız çocuğu olanlara baktığımızda, bu kişiler erkek çocuk sahibi olmayı istiyorlar ve kız çocuk istemeyebilirler, % 3,5’lik bir farkla bu kişilerin % 76’sının hayatlarında bir değişiklik yok.

Yedi erkek çocuktan sonra, yeteri kadar erkek çocukları olduğunu farz edebilirsiniz, oysa yedi kız çocuğu olanlar daha fazla çocuk sahibi olma konusunda istekli olabilirler, fakat her iki grup arasında % 3’lük gibi oldukça küçük bir fark var. Rakamların bir hayli yüksek olduğunu görebilirsiniz, zaten yedi erkek çocuğu olanların % 76’sı doğum yapmaya devam ediyor. Sadece doğum yapmaya devam ediyorlar ve hepsi peş peşe kız olsun ya da erkek olsun, çok az bir fark yaratıyor. Son olarak sekiz çocuğu olanlar —bu oran % 10—daha az, evet, % 10’luk bir fark, grafiğin kalan kısmına uymasa da, hala oldukça küçük bir fark.

Bu da konuyla ilgili son grafik. Yine kadının son doğumundaki yaşı gösteriliyor ve yine aynı türde bir grafik. Peş peşe sekiz kız çocuğu olanlarla peş peşe sekiz erkek çocuğu olanlar karşılaştırılıyor. Erkek çocuk istenen bir kültürde, doğurganlıklarını herhangi bir bireysel yolla kontrol edebilselerdi, pek çok erkek çocuğu olanlar, ‘tamam bu kadar’ yeter diyeceklerdi ve pek çok kız çocuğu olanlar ise son olarak bir erkek çocuğa sahip olmak için çaba sarf etmeye devam edecekti. Farka bakın eğer 41,4 yaşında peş peşe sekiz erkek çocukları varsa ve 41,7 yaşında, yine bir yılın 10’sa 3’ü kadar daha fazla bir süre halen çocuk yapmak isteyeceklerdir. Sadece biraz daha uzun süre çabalamışlar, üç ay daha uzun.

Temel olarak bence bu verilerin size söylediği şey insanların hayatlarındaki en önemli doğurganlık olayına, ya çocuklarının cinsiyetlerine ya da ölümlerine, tepki göstermedikleridir; insanlar sadece çocuk sahibi oluyorlar. İnsanlar kendi bireysel deneyimlerine ve isteklerine göre değil, kültürel durumlara göre davranıyorlar.

Bu tek çocuk politikasının yer aldığı bağlamdır—ilk önce ‘Wan, Xi, Shao’ (daha geç, daha uzun aralıklı, daha az) politikası düşüşe geçer ve on yıl sonra tek çocuk politikası ortaya çıkar, yani bu hayret verici bir—burada politika başladığında çocuk doğurmayı bırakan bir nüfus gösteriliyor. Açıkça görülüyor ki doğurganlığın bireysel bir biçimde kontrol edilmesi konusunda en ufak bir düşünce yok. Birden hükümet kalkıp size diyor ki, ‘daha az çocuğunuz olmalı’ ve size düşüş oranını gösterdim,

1970'lerdeki düşüş oranı inanılmazdı. Geçen sefer size bahsettiğim gibi, bu düşüşten sonra bozulan dengeyi kontrol altına almak için tek çocuk politikasını geliştirdiler ve doğumları dengelendi.

Neden doğumları dengeleniyor? Bu yine doğurganlık düşüşüdür, bu 1970'lerdeki daha geç, daha uzun aralıklı, daha az politikasıdır ve büyük düşüşün yaşandığı zaman 1980'deki tek çocuk politikasıdır; daha fazla düşüş yoktur. Bu yetersiz bir hükümetin, eksik bir biçimde yürütülmüş doğurganlık politikasının bir göstergesiydi. Hükümetin bir kolu, diğer kolunun aksi yönünde eylemler yapıyordu. Burada Çinliler- kadın hakları konularında ve kontrol etmede-bir şekilde nüfusu kontrol etmede geç yaşta evliliği teşvik ediyorlardı, kızların 13, 14, 15 yaşlarında ve devamındaki 4 yıl boyunca evlenmelerini istemiyorlardı.

Bu konuda başarılı oldular ve evlilik yaşı 1965'e kadar çoktan 19.5'e kadar ulaşmıştı ve başarılı olmaya devam ediyorlar, evlilik yaşı oldukça iyi denebilecek bir seviyeye, 23'e gelene kadar artmaya devam ediyor. Bu hepinizin—hepinizin değil, pek çoğunuzun olduğundan daha büyük bir yaş. Burada zirveye ulaşır. Peki, hükümet ne yapar? "Evet, gayet iyi gittik, ama şu anda çok endişeliyiz, şurası tek çocuk politikasının kabul edildiği yıldır ve biz buna devam etmek istiyoruz."

İyi bir demografik istatistikleri yok ve bu verilerden haberleri yok, aslında insanların kaç yaşında evlendiklerini bilmiyorlar; yani bunun üstünde resmi bir yaşları var, bu yaş daha fazla evliliğin gerçekleşmesini önlemek için arttırdılar fakat insanlar bu yaşın altında oldukları için, meydana gelen şey—bir bakalım, geriye doğru gidiyorum. Politikaları olumsuz bir sonuç doğurdu, evlilik yaşını arttırmak için uyguladıkları politika aksine evlilik yaşının düşmesine neden oldu. Sonra gördüğümüz gibi tek çocuk politikasını başlattıklarında, asıl evlilik yaşı ciddi bir biçimde düşüyor. Daha az çocuğunuz olmalı diyen tek çocuk politikası aslında evlilik yaşını azaltan ve (çocuk doğurma sürecini) arttıran yeni bir politikanın aksi yönünde işliyor.

Sonuç ise şöyle, bu, yapılan yeni evliliklerin sayısı, ilk evlilikler ve işte burada bir artış var, sonra da zikzak çizer gibi ilerliyor ve sonra tam da tek çocuk politikasının uyguladığı dönemde, yeni yapılan evlilikler çılgın bir biçimde artıyor. Evliliklerin sayısındaki bu büyük artışı ve Çinli kadınların % 98'inin evlenir evlenmez hamile kaldıklarını ve bir sonraki yıl doğurduklarını düşünürsek, bu tek çocuk politikasını büsbütün etkisiz hale getiriyor. Bu, verilerden yoksun ve hükümetin bir koluyla uyumlu bir şekilde çalışmayan, bir dizi kanun koyan hükümetin diğer bir koludur.

Aslında tek çocuk politikası—sizlere tek çocuk politikasının hiçbir işe yaramadığı izlenimini vermek istemiyorum, fakat farklı istatistikleri de görmelisiniz. Toplam doğurganlık oranının evli olsun ya da olmasın bir yaş grubundaki kadınları kapsadığını unutmayın ve kaç çocukları olduğunu sorun. Evli kadınların yüzdesinde büyük bir değişiklik varsa, o zaman farklı bir istatistik uygulamasınız. O zamanlarda Çin'de olduğu gibi evlilik yaşı değişirse, aralıklı dizilim oranı denilen, size gösterdiğim üçgen grafiklere çok benzeyen, yeni bir istatistik yöntemine başvurmalısınız.

Bu—bu siyah çizgi çocuk sahibi olmayan kaç kişinin bir çocuğu olana kadar devam ettiğini gösteriyor, yani kadınların yüzdesini—ve bu % 95 gibi bir orana sahip. Aslına bakarsanız bu zamanda bütün Çinli kadınlar evlendiklerinde ilk çocuklarını doğuruyor. Şimdi bir çocukları olanların yüzde kaçını ikinci bir çocuk için devam ediyor? Bu politikadan önce yanıt: birden daha fazla olduğunda bile, bir çocuğu olan

kadınların % 98'i ikinci bir çocuk için devam ediyor ve belki bu grupta kısır kadınlar ya da erkekler yer almaktadır, belki de buradaki fark bundandır, ancak bu konuda veriye sahip değiliz.

Bu yine çok yüksek bir oran ve diğer rakamlar, iki çocuğu olanların kaçı üçüncü için uğraşır? Üç çocuğu olanların kaçının dördüncü ya da daha fazla çocuk yapmak istediğini gösteren veriler, vs. daha fazlası için veriye sahip değiliz. Gördüğünüz gibi ilk çocuk sorunsuz bir şekilde meydana geliyor; Wan, Xi, Shao, daha geç, daha uzun aralıklı, daha az politikası ve tek çocuk politikası, ilk çocuğun doğumu için bir sorun teşkil etmiyor. Beklendiği gibi normal bir biçimde devam ediyor, fakat sıra ikinci çocuğa geldiğinde, tek çocuk politikasının başladığı bu dönemde, sonraki doğumlara yaptığı gibi ikinci doğumların sayısını da düşürüyor.

Çoktan evlenmiş olanlara bakarsanız tek çocuk politikasının bir etkisi olduğunu görürsünüz, ancak iki farklı politika, evlilik yaşını düşüren bir politika etkisini kaybediyor ve birkaç yıl boyunca doğurganlık oranı sabit kalıyor. Aramıza yeni katılanlar oldu, size neden bahsettiğimi göstereyim. Bu Çin'deki doğum oranı, toplam doğum oranı denilen şey ve bu da 1970 yılı, daha geç, daha uzun aralıklı, daha az politikasının başlatıldığı yıl ve Çin'de doğurganlık oranının düştüğü on yıl. 1979/1980 yılında tek çocuk politikası başladı ve yaklaşık on yıl boyunca doğum oranı bunun altına düşmez. Misafirlerimiz var sanırım.

Daha önce bahsettiğim gibi, 1960'larda doğum oranlarında ciddi bir düşüş yaşandı, hükümetin 1970'lerdeki Wan, Xi, Shao politikasından bile önce. Şehir nüfusları yenilenme seviyesinin altına düştü. 1970'lerde büyük bir düşüş yaşansa da, kırsal bölgelerde şehirlerdeki gibi bir düşüş yaşanmadı. Ailesinin yaşadıklarından bahseden Qing'in de dediği gibi, şehirlerde hükümet için çalışan ve böylelikle hükümetin sıkı denetimi altına giren daha fazla insan vardı.

Pek çoğu devlet tekelindeki fabrikalarda çalışıyordu, yani sıkı devlet denetimi altındaydılar ve genel olarak şehirlerde insanları kontrol etmek daha kolaydır. Fakat o zamanlar Çinlilerin % 80'i köylerde yaşamaktaydı. Hala oldukça kırsal bir ülkeydi ve işte buralarda durum değişiyor. Birçok köyde insanlar birbirleriyle akrabadır. Yan laboratuardaki profesörün adı Zhong ve onun köyünde herkesin adı Zhong ve hepsi birbirleriyle akrabadır.

Eğer insanlar bir politikaya inanmıyorlarsa, hükümetin dediklerine uymak istemezler ve herkesin akraba olduğu bir toplumda, amcanız akrabası olduğunuz için sizin üzerinizde bir politika uygulayamaz, özellikle akrabalığın ve akrabalar arasındaki ilişkilerin önemli olduğu bir kültürde. Tek çocuk politikası kırsal kesimlerde daha az başarılı olmuştur. Benzer olarak, şehirler daha fazla iş olanakları sunmaya başladığından insanlar kırsal kesimlerden şehirlere akın etmeye başlamıştı, ayrıca nüfus artışı nedeniyle yeterince alan kalmamış, bu yüzden insanlar kırsal kesimlerden şehirlere taşınmaya başlamıştı ve yasal ikamet izinleri yoktu.

Nerede yaşadığını belgeleyen bir sistem vardır ve orada kalmak zorundasınızdır. İnsanlar resmi olarak izinli olmadıkları halde şehirlere gelmiş ve hükümet de bundan dolayı nerede olduklarını bilemediğinden üzerlerinde denetim kuramamıştır, onları kontrol etmek çok zordur. Buna rağmen—daha sonra yine bu dönemde daha önce olan şey meydana gelir—köylüler komün halinde yaşıyorlardı ve geçen sefer onlar hakkında konuşmuştum, binlerce aile büyük bir tarlada, yine hükümetin sıkı denetimi

altındaydılar. Daha sonra Büyük İleri Atılım'la (the Great Leap Forward) komün sisteminin başarısız olduğu fark edildi ve insanlar komünleri terk ederek kendi arazilerini almaya başladılar.

Bu bizim bildiğimiz türden bir satın alma değildir, fakat o arazi üzerinde çalışma hakları vardır. Böylece kendi yiyeceklerini yetiştirmeye başladılar, yiyeceklerin satışı için özel pazarlar oluşturdular ve insanlar ihtiyaçları olan her şeyi hükümetten sağlamıyorlardı. Eğer hükümet politikasına gerçekten karşı çıkarlarsa, hükümete şöyle diyebilirler: "Hoşça kal, sana ihtiyacım yok, ben artık bağımsız bir çiftçiyim ve ne istersem onu yapacağım." Pazar ekonomisindeki değişiklik, bireyler için daha çok ekonomik özgürlük sağladı, her türlü kişisel özgürlük ve hükümete hayır diyebilme hakkını yarattı.

O tarihlerde, basında, neler olup bittiğini gösteren her türlü örnek mevcuttu, örneğin yine 1980 yılından—pardon 2000 yılından- bir örnek var. Tek çocuk politikası 20 yıldır yürürlükteydi, " Kimse Huo Sufia'yı ne istediğini bilmemekle suçlayamaz. 47 yaşındaki çiftçi hep bir erkek çocuk hayali kuruyordu. Yedi kız çocuktan sonra, nihayet 1989 yılında bir erkek çocuğu oldu. Ho ona Gaifeng adını verdi ya da "havadaki-değişim", ve sonra da çocuk yapmayı bıraktı." Yedi kız ve bir erkek evlat, yani bu kişi—çoğu zaman—nerdeyse bütün zamanını tek çocuk politikası altında geçirmiş olmalı; sekiz çocuk.

"Bütün bu çocuklara sahip olmak kolay değil, ama zor da değil" dedi çiftçi. "Eğer köyümüzde işler zorlaşsaydı, eğer onların köyünde kuralı uygulamak için bir kampanya olsaydı" ve Çin günümüzde insanların davranışlarını değiştirmek için bu politik kampanyalara kullanıyor. "Karım çocuk sahibi olmak için başka bir kasabaya gitti" Madalyonun diğer yüzü Huo'nun bakması gerektiği bir karısı ve sekiz çocuğu olmasıdır, ne kadar arazisi var ki? Sekiz, dokuz, on kişi için 4047 metrekarelik (1 acre) bir arazinin üçte biri. Bu iyi bir ekonomik sistem değildir, tam da tek çocuk politikasının uygulanmasının sebebidir.

Basınımız tarafından beslenen bir Amerikan kavram yanılgısı Çin hükümetinin çok monolitik olduğudur. Pekin'de bir genel başkan ya da bazı bürokratlar bunun bir kural, bir kanun olduğunu, herkesin de bu kanuna uyması gerektiğini üstüne basa basa söylerler. Durum hiç de böyle değildir; Çin'in aslında nasıl yönetildiğine dair yazılan bir sürü kitap var ve olay, hükümetin nerdeyse bir slogan vermesidir, tek çocuk politikası, ya da bazen söylendiği gibi yalnız çocuk politikası, bir kurallar dizisi değil, daha çok bir slogandır. Daha sonra bu eyaletlere ulaşır ve her bir eyalet bunu kendi yerel koşullarına uydurarak uygulamaktadır.

Daha sonra her bir eyalet bunu bir ile gönderir ve yine aynı şekilde yerel koşullar altında yorumlanır ve sonra tamamen değiştirildiği köylere ulaşır. Hiçbir köyde kesinlikle tam bir benzerlik yoktur. Sonuç olarak bu politika tam olarak uygulamaya konulamadı. İstatistikler size bunun cevabını vermektedir. Tek çocuk politikasının ilk uygulanmaya başlandığı bu dönemde toplam doğurganlık oranı hiç ikinin altına düşmedi, yani politika tek çocuğu öngörürken, çocuk sayısı hiç ikinin altına düşmedi. Kırsal alanlarda ise 2,5'in altına hiç düşmedi.

Birkaç ders önce gördüğünüz gibi, Qing sizlere çiftlerin tek çocuk yapacaklarına dair söz verdikleri bir belge göstermişti, bu sadece bir söz, öyle yaptığınızı göstermez ve bu sadece bir çocuğunuzun olacağına dair sözdür ve evli çiftlerin % 20'sinden daha

azı bu belgeleri imzalamıştır, bu şekilde hükümete bu politika ile uyuşmadıklarını söylemişlerdir.

Politikanın sıkı bir biçimde uygulandığı 1980'li yıllar boyunca, bütün doğumların neredeyse yarısı ikinci, üçüncü ya da daha fazla çocuğa yapılan doğumlardı. Çin'deki çocukların yüzde sekizinin erkek kardeş ya da kız kardeş, ya da her ikisine de sahipti, pek çok çocuk ikisine de sahipti, 14 yaşın altındaki 300 milyon çocuğun sadece beşte biri tek çocuklu ailelerdendi. 1986 yılında, yine ilk—Soru mu var?

Öğrenci: Bunun, tek çocuk politikasının yetersiz bir biçimde uygulanmasının bir sonucu olduğunu mu yoksa tek çocuk politikasının hiçbir zaman (duyulamadı) tek çocuk olmadığının ve kırsal kesimlerde bu şekilde olmadığının bir etkisi mi olduğunu düşünüyorsunuz?

Profesör Robet Wyman: İkisi de, ilk başta azınlıklar hariç ki nüfusun çok küçük bir bölümüydü, herkes için tek bir çocuk olması gerekiyordu. Size bir dakika içinde anlatacağım—büyük bir tepki aldığı için hemen gevşettiler, bahsettiğiniz şey muhtemelen çok geçmeden köylülere söylendiği—şehirlerin doğurganlığı zaten düşmüştü. Pek çoğu birden fazla çocuk sahibi olmaya hevesli değillerdi. Bu sizin için büyük bir mesele değildi, okuma metinlerinizden birinde bu konu tartışılıyor.

Kırsal kesimde köylüler hala, kesinlikle bir erkek olmak üzere, daha fazla çocuk istiyorlardı, bu yüzden politika hemen değiştirildi, eğer siz—ilk çocuğunuz bir kızsaysa bir çocuğunuz daha olabilir ve bir erkek çocuk yapmayı deneyebilirsiniz, ama sınır ikidir ve tabii ki bu sınıra her zaman uyulmazdı. Geçen sefer size dediğimi hatırlayın, Çin nüfusu bir milyarı geçtiğinde, ya da geçecek gibi olduğunda hükümet umutsuz bir biçimde nüfusu 2000 yılında 1,2 milyarın altında tutmak istedi, ama yapamadı, nüfus 1.3 milyardı. Hedefi 100 milyon kişiyle kaçırdılar, nüfus şu anda bu sayıyı geçti ve halen büyümeye devam ediyor.

Yine Çin'in yaş yapısı, nüfus momentumu yüzünden, Çin'in nüfusun 2025'e kadar 150 milyon kişi artması bekleniyor. Yani her ne kadar doğurganlığı kısıtlamak için sıkı çalışsalar da, bu farklı politikalar altında ne kadar sıkıntı çekseler de, nüfus günümüzden, 2008'den 2025'e kadar Amerika Birleşik Devletleri'nin toplam nüfusunun yarısı kadar artmaya devam edecek.

Daha önce verdiğim hesaplamayla karşılaştırıldığında, Çin Cumhurbaşkanı Hu Jintao o zamanlarda kişi başına ekonomik verimin dört katına çıkarılmasını planladıklarını söylüyordu. Bu, henüz meydana gelen ekonomik krizden önceydi. Kişi başına milli geliri dört katına çıkarmak istiyordu, bu da Çin'i sadece Avrupa'nın düşük seviyelerine getirebilirdi. 1.3 milyar nüfuslu bir ülke ve onu dört katına çıkarıyorsunuz, bu 5.2 milyar insana denk gelir ve dünya üzerindeki toplam nüfus sadece 6.3 milyar, Çin'in ekonomisinden bahsediyorsunuz ve nüfus büyümesi neredeyse dünyanın ekonomik faaliyetlerini ikiye katlayacak ve böylelikle ekonomik olarak da iki katı daha fazla çöküşe uğratacak bir ülke.

İstikrarın bu dönemi ve evlilik meselesinin yerleşmesinin ardından Çin'in şu anki toplam doğurganlık oranı hemen hemen tüm dünyada olduğu gibi yavaş bir düşüş göstermiştir. Şu anda bu oran 1,6'dır ve hala hiçbir yerde tek çocuk hedefine yaklaşmış değildir, şu anda 1,6'dır, fakat bu şekilde devam ederse Çin'in nüfusu er ya da geç azalacaktır. Aklınızda bulundurmanız gereken şey, bunun nüfusu azaltmak

için Çin'in rotası olduğudur. Sizlere başladıkları nüfus sayısını, doğurganlık konusunda bireysel isteklere dikkat etmediklerini ve sıkı hükümet politikası, güçlü bir baskı gibi yöntemlerle doğurganlığı düşürdüklerini anlattım.

Doğu Asya'nın diğer bölgelerindeki Çin nüfusu doğum oranlarını daha da azaltmıştır, ya da şöyle söylemeliyim, azaltmaya başlamışlardır, daha düşük bir seviyeye ulaşmışlardır. Söylediğim gibi Çin'deki doğurganlık oranı 1.6 iken, Singapur'daki Çin nüfusu arasında bir kadın başına düşen çocuk 1.4'tür. Japonya'da, elbette Çinli olmayanlarda oran 1.3, Tayvan'da 1.1, Güney Kore'de, yine Çinli olmayanlarda, 1.3, Hong Kong'da 1.0 ve Makau'da 1.0. Bu yerlerin hiçbiri tek çocuk politikası altında değildi. Aslına bakarsınız Makau konusunda emin değilim ama bütün diğer saydığım yerler tek çocuk politikası altında değildir ve Çin politikasından daha az doğum oranlarına sahiptir, bunun neden böyle olduğunu daha sonraki bir dersimizde tartışacağız.

Özellikle Çin hakkındaki konuşmamı bitirip, hepimizin farkında olduğu ekonomik küreselleşme konusu üzerinde biraz duracağım. Küreselleşme nedeniyle Amerika ve Çin ayrılmaz ikili haline geldiler. Ekonomimizin başarılı olması için, pek çok Çin malı almak zorundayız, onlar da bizim tahvillerimizi almak zorundalar, bize mal sevkiyatı yaparak insanlarına istihdam sağlıyorlar ve biz de onlara yeşil dolarları gönderiyoruz. Böyle bir ekonomi büsbütün çılgınlık çünkü aslında hiç kullanamıyorlar—ilginç olan şey aslında onlara gönderdiğimiz parayı hiç kullanamamaları.

Amerika bonolarında bir trilyon dolar civarında paraları olsa ve satmaya çalışsalar, doların değeri sıfıra iner ve hiç pahasına satmak zorunda kalırlar. Bu ayrı bir hikaye, bu delilik. Küreselleşmenin birçok nedeni—sebebi var. Birinci sırada sevkiyat masrafları geliyor, Konteynırlar için içine girdiğinde bütün bir sevkiyat fikri, Çin'den gelen malların Amerika'nın Batı Kıyısı'na sevk edilme masrafı ciddi bir biçimde düştü. Gemiler berbat parçalar taşır, suyu yarar ve onlar sadece—kullanılan tek enerji suyun bu sürtünmesini aşmak içindir.

Uzun yıllar önce Bolivya'da yardım ekibinden bir adamla konuşuyordum, Bolivya fakirdir, ne yapabilirler ki? Evet, dağları var fakat Amazon'a doğru uzanan sık bir ormanları var, burada pirinç yetiştirebilirler, tarıma oldukça uygun bir arazi, peki neden bunu Lima'ya, ya da Laz Paz'a, pirinç ithal ettikleri Lima ve Peru'ya veremiyorlar. Sorun Çinlilerin onu Yangzte vadisinde yetiştirebilmeleridir; Shanghai'ye doğru nehir boyunca götürülür, bir bota koyulur, sevk edilir ve Lima'da bir liman olan Callao'ya gönderilir. Bu tür bir ihracat Bolivyalılar için kapı komşusu Peru'ya götürmekten daha ucuza gelir. And Dağları inişli çıkışlıdır, maliyeti karşılamak için malları dağların iki zirvesi arasındaki berbat yollarda yüklemeleri gerekir ve kamyon taşımacılığı randımansızdır. Bir malı 15.000 mil uzaktaki Sichuan'dan almak Bolivya'nın Amazon yamaçlarındaki kapı komşusundan almaktan çok daha ucuza gelmektedir, buradan anlayacağımız gibi taşıma masrafları çok önemlidir.

Beyaz yakalar, yani memurların görev aldığı meslek genellikle telekomünikasyondur. En düşük ve en ucuz emek gerektiren işlerin Çin'de olduğunu söyleyebiliriz fakat günümüzde Çin ve Hindistan'ın doğrudan iletişimi telekomünikasyonla sağlanmaktadır bu nedenle memurluk işleri oralara doğru yönelmektedir. Mühendislik, muhasebe, çağrı merkezleri Hindistan'a kayarken, diğer meslekler Çin'e gitmektedir.

Uzun vadede değerlendirecek olursak, uzun vade derken 1000 yıllık bir süreçten bahsetmiyorum, 25 ya da 50 yıllık bir süreçten bahsediyorum, Amerika'nın ekonomisinin geleceğini belirleyecek olan en önemli etken muhtemelen Çin ve Hindistan nüfusunda yaşanan şeylerdir. Buna Endonezya ve Asya'nın geri kalan kısmını dahil edebilirsiniz. Düşük ücretlerle çalışmak isteyen, çalışmaya ihtiyaçları olan inanılmaz sayıda insana sahip oldukları sürece, onlarla rekabet etmemiz mümkün değildir.

Bir Amerikalının yan ödemelerle birlikte neden günde 40 dolar ya da o civarda kazanması gerektiğinin ekonomik bir sebebi yoktur ve günde 40 dolar bir Amerikalı için düşük bir ücrettir. Oysa Çin'in üçte birinde kişi başına düşen gelir günde yaklaşık 1 dolardır, bu da Çin'in üçte birindeki en düşük ücrettir. Bu demek oluyor ki bir işçi günde 2 ya da 3 dolar kazanmaktadır. Kaldı ki biz yan ödemeler dahil olmaksızın günde 40 ila 80 dolar arasında para kazanıyoruz, oysa dünyadaki diğer insanlar 3 dolar kazanıyorlar, bu yüzden işler Çin'e doğru kaymaya devam ediyor; ve sadece Amerika'dan da değil. Meksika'yı da terk ediyorlar. Size Tayland'daki mücevher işinin Çin'e doğru kaydığını anlatmıştım. Günde 2 dolara umutsuzca çalışan bir sürü insan var.

Başka bir şey, şu anda şehirlerde dolaşan 100 milyon insan var, iş bulmaya çalışan göçmen işçiler var ve mevcut ekonomik durumda insanlar işlerinden ediliyor, fakat Çin tarımından da randıman elde edilemiyor. Dediğim gibi, Çin'deki ortalama arazi 400 metre karedir ve bu ekonomik olarak sürdürülebilir değildir. Dünyadaki toplam arazi—Japonya'da sanırım 400 acre (1acre=yaklaşık 4,000 metrekare). Hayır, pardon, dünyada 400 acre. Amerika'da ekonomik bir arazi büyük arazilerin binlerce acresi gibidir.

Çin, eninde sonunda tarımsal rekabete girmek zorunda kalacak, hatta dünyanın geri kalan yerlerindeki alanlar için bile. Bu da demek oluyor ki arazilerinin birleşmesi gerekecek. Bu zaten şu anda oluyor. İnsanlar kendi istekleriyle topraklarını birleştiriyor, bir traktör alacak kadar değerli kılmaya çalışıyorlar, böylece ekonomik rasyonelleştirme gerçekleşiyor. Oradaki rakamları bir düşünün, her birine 0.1 acre arazi düşen 800 milyon köylü var. Bunları birleştirdiğinizde 100 acre arazi yapar, bu hala küçük bir arazidir ve 1000 tane araziyi birleştirmeniz anlamına gelir.

Modern dünyada 100 acre arazi muhtemelen bir ya da iki kişi tarafından ekilir, yani her biri 0.1 akre arazi üzerinde yaşayan 1000 aileden, belki de birleştirilmiş bir 100 acre arazi üzerinde yaşayan iki aileye doğru gidiyorsunuz. Bu da kırsal alanda yaşayan nüfusun % 99'unun başka bir yerde çalışması gerektiği anlamına gelmektedir. 800 milyon köylü varsa ve nerdeyse 800 milyon yeni insan modern çalışma piyasasına girebilmek için bu ekonomik değişiklikleri bekliyorsa, şu anda bizimle ve diğer endüstriyel olarak gelişmiş ülkelerle rekabet eden ve rekabet etmeye devam edecek olan çok fazla sayıda insan var demektir.

Çin hükümetini bütün bu olanların farkındadır. Geçtiğimiz yıl Ekim ayında önceden kendi topraklarına sahip değillerdi ve hala değiller, toprak reformu olarak adlandırdıkları şey ve plan çiftçilerin ilk defa topraklarını kiralamalarına ve topraklarını kullanma haklarını başka birine devretme fırsatı verdi. Aslında Çinlilerin arazilerini satmasına şimdi izin verilir, bu durumu iyileştirecektir, şimdi herkesin bir türlü yer aldığı oldukça karmaşık kolektif düzenlemeler yapmaları gerekiyor, yine de

toprağınızı bir şekilde satabilir veya devredebilirsiniz, böylece oradan tamamen ayrılıp şehirlere gidebilirsiniz. Hükümet bu tür gelişmeleri desteklemeye başlamıştır.

Bu ekonomik çöküşle nasıl başa çıkacaklarını bilmiyorum. Çin'de nüfus konusuna bir çözüm getirilmeden önce önümüzde uzun bir yol var ve kaderimiz ve gelişmiş dünya aslında Çin'de ne olduğuna bağlıdır.

Bitirmeden önce, Çinin başarısı akıllara durgunluk veren türdendir. Yarım yüzyıl içinde insanları yüzyıllık bir savaş tarafından yıkılmış oldukça fakir bir ülkeden aldılar ve şu an Çin dünyanın bir numaralı ülkeleri arasında yer almaya başlıyor. Tüm bunlar başlamadan önce, hiç kimse böyle bir şeyin mümkün olabileceğini düşünmezdi. Eğer o zamanın literatürünü okuyabilirseniz, Çinin durumu umutsuzdu.

Tüm bu ekonomik başarı hikâyesinin büyük bir kısmını oluşturan doğurganlık konusuna gelince, on yıl içinde doğurganlık oranının Çin'deki gibi düşüşü, çok hızlı düşüşü çok büyük bir başarı, gerçekten inanılmaz.

Şimdi de geçen ders bir öğrencinin sorduğu soruya geri dönelim. Ben Çinliler derken, Çinlilerin bu nüfus konusuna ekonomik nedenlerle başladığını hatırlayın. Ekonomimiz iyi gidiyor dediler, artış gösteriyoruz, dediğim gibi geçen yıl % 2,5 olan tarımsal üretim ki bu çok iyiydi- ancak nüfus yılda % 2,3 artmakta, böylece insanlara yardım etmiyoruz. Açık bir şekilde ifade edildiği gibi tek-çocuk politikası Çin ekonomisini geliştirmek içindi. İnsanların hayat standartlarını geliştirmek istediler.

O dönemde bu politikaya başladıklarında, Çin'de hayat standartları çok düşüktü ve size bunu söylememe gerek yok. Sağlık hizmeti-- tabii ki geçmişe kıyasla daha iyiydi ancak hala çok düşük bir seviyede. Eğitim ise Çin'de erken dönem eğitim fazla yaygın değildi. Aslında Çinlilerin kendilerinin de bildiği ve üzerinde çok az konuştukları gibi, çocukları sağlıksız ve eğitimsiz bir şekilde büyüyorlardı. Çinliler ekonomik gelişmeden bahsettiklerinde, sadece daha fazla mal üretmek değil ki zaten bu da pek ilgilendikleri bir durum değil, malları Amerika'ya sevk ediyorlardı. Öncelikli olarak insan niteliği dedikleri şeyle ilgilidiler.

Nüfuslarının istedikleri kalitede olmadığını düşünüyorlardı ve kalite, sağlık ve eğitim anlamına geliyordu. İstedikleri—çocukları sağlıksız ve eğitimsiz bir şekilde büyüyordu, dünyadaki herkes gibi onlar da eğitimsiz, hasta çocukların ve hasta yetişkinlerin çok üretken olmadığını farkındalar. Batılı ekonomistler, uzun bir süre, kapitalist—sahip olduğunuz fabrikalarınızın ve makinelerinizin fiziksel sermayeleri olduğu düşünüyorlardı. İnsan sermayesi fikri oldukça yenidir ve batıda sıklıkla kullanılmaya başlamıştır. Bir ülkenin refahını belirleyen en önemli etkenlerden biri, neden bir ülke zengin ya da neden bir ülke fakir, parasal kaynaklar değildir, fiziksel sermaye temeliniz değildir, insan sermayesi temelinizdir. Kısmen Çin'den bunu öğrendik. Demek istediğim kendi başımıza öğrendik fakat Çin bu konuda iyi örnekler sundu.

İnsanlar eğitimsiz olduklarında neler yaşandığı hakkında size bir örnek vermek gerekirse, özellikle bu biyolojik eğitimle ilgili bir durumda, yine çok değil 2000 yılından bir hikâye anlatayım. Bu, küçük bir köyde yerel bir yetkili olan Du'nun hikâyesi. Kendisi şöyle dedi: "Bir gün yüzlerce insan köyümüzün girişinde bir kuyruk oluşturmuştu. Bunun bir manav ya da vizyona giren bir film olduğunu düşündüm.

Sonra kan satmak için kuyruğa girdiklerini anladım. Dehşete düştüm, çünkü hiç de steril aletler kullanmıyorlardı.“

Yetkili biraz olsun eğitimliydi, sterilizasyondan anlıyordu ve bu steril olmayan kan kampanyalarını daha önce görmüştü. “Köylüler tacirlere kan gruplarını söylüyorlar, tabii biliyorlarsa ve uydurmuyorlarsa. Köylüler sadece kan gruplarını söylüyorlar sonra da kanlarını almaları için yere seriliyorlar.” Peki nedir bunun sonucu? Böylesi bir şeyi yapan bu taşralarda meydana gelen büyük bir AIDS salgını, çünkü sırayla kanlarını aldıklarını insanlarda aynı iğneyi kullanıyorlar, yerde sıraya diziliyorlar ve tek bir iğneyle kanları alınıyor.

İğneler çok pahalıdır, onu toplamak için gerekli aletler pahalıdır, bu yüzden aynı iğneyi tekrar tekrar kullanıyorlar. Tabii ki aynı iğneyi bir insandan diğerine uygularsanız, bir kişide olan hastalığı diğeri de kapacaktır, fakat aslında bir hastalığın iğne ile kandan kana bulaşma oranı 200’de 1 civarındadır, çok da korkunç bir etkisi yok. Peki, kanla ne yapıyorlar? Kanı herkesten topluyorlar, sonra herkesin kanını bireysel bir şekilde ayrı ayrı muhafaza etmek yerine ki bu işlem pahalıdır, büyük bir kaba boşaltıyorlar, hepsini birleştiriyorlar, şehre götürüyorlar, bazı antikorumları, pıhtılaşma faktörünü ve diğeri bazı bileşenleri çıkarıyorlar, geriye bol miktarda kan kalıyor.

Ne yapıyorlar? Köye geri dönüyorlar ve kalan kanı insanlara geri enjekte ediyorlar. Burada sadece bir iğneye değil, başka birine ait yarım litre bir kana sahipsiniz, köydeki herkesten alınan kanın karışımı damarlarınıza giriyor ve işte şimdi köyde biri AIDS ise siz de kesinlikle bu hastalığa yakalanacaksınız.

Du konuşmasına devam etti, “Köylüler deli gibi kanlarını satıyorlar çünkü fakirler ve hayat çok zor. Pek çoğu kanlarını satarak kendilerine ev yaptı. Hatta bazıları günde birkaç kez kan satabilmek için tacirlere rüşvet verecek duruma geliyorlar. Tacirler onlara kanlarını geri vermeye hevesli çünkü bu daha fazla kan alacakları ve daha fazla kan satacakları anlamına geliyor, fakat insanlar günde yarım litreden daha fazla satmak istiyorlar, bu yüzden bir takım yalanlar uydurup kandırıyorlar çünkü çok fakirler. Yetkililer 600.000’e yakın HIV vakası olduğunu tahmin ediyor, muhtemelen bu, hiçbir yerde bu kadar doğruya yakın bir tahmin değildir.

1990’larda başlayan kan toplama işlemi, ahlaksız yetkililerce korunuyordu. Bu tabii ki kamu politikasına aykırıydı, fakat bir milyon insana hastalık bulaştırmış olabilirdi. Henan eyaletinde kanlarını satan insanların hemen hemen hepsi aslında bunu para kazanmak için yapan fakir köylülerdi. Bu size nüfusun eğitim durumu ve insan sermayesinin niçin bu denli önemli olduğu hakkında bir fikir vermektedir, çünkü hastanelere satmak için kan topluyorsunuz, bu, kanı alan bazı kişilerin sağlık durumunu muhtemelen iyileştirecektir, tabii eğer AIDS kapmadıysa. Kan nakliyle birkaç insana yardım ediyorken, milyonlarca insana AIDS virüsü bulaştırıyorsunuz, yani işleri tamamen berbat bir hale sokuyorsunuz.

Bu nüfusunuzu azaltıyor—böylelikle Çinin aklına bir fikir geldi, bunda yalnız değildi, eğer nüfus büyüme oranını azaltırlarsa, ekonomileri büyüyecektir. Bu doğru mu peki? Pek çok ekonomist o zamanlar buna kesinlikle hayır derdi. Ekonomik gelişmenin nüfus büyümesiyle kısıtlandığı görüşü bir Malthus düşüncesidir. İnsanlar sanayi devriminin Malthus’dan bir bakıma kurtulduğunu düşündü, bunun Malthus’la bir ilgisi yok. Geçende söylediğim gibi, Marx, Malthus’tan nefret ederdi. Marks buna tamamen

karşıydı ve dünyadaki pek çok kişinin düşüncesi, nüfus büyümesinin ekonomide belirleyici olmadığı yönündeydi.

Aslında nüfus büyümesinin ekonomi için olumlu olduğunu düşünüyorlardı çünkü bu, piyasayı artırıyor ve insanlar piyasayı arttırmak ister, her türlü sebeple ölçeğin etkilerini elde edebiliyorsunuz, büyüyen bir nüfus harika bir şey olarak görülüyordu. Özellikle kapitalist ekonomilerdeki iş adamları nüfus büyümesini severler çünkü örneğin Amerika nüfusu şu anda yılda % 1 oranında büyüme gösteriyor, bu eskiden olduğundan daha az bir orandır, önceden % 1.5 civarındaydı. Ekonomik büyüme oranı, bir yılda en iyi oranla % 3'tür.

Nüfus büyümesi % 1 ya da % 1.5 oranındaysa ve eğer toplam ekonomi % 2 ya da % 3 oranında büyüme gösteriyorsa, nüfus büyümesi gayri safi milli hasıladaki büyümenin yarısı kadardır ve bu da şirket karlarının yarısı anlamına gelir. General Motors'a baktığınızda, her yıl nüfus büyümesini bekliyorlardı ve daha fazla otomobil satabiliyorlardı. Bu aslında nüfus büyümesinin o kadar da kötü bir durum olmadığını öngören düşüncedir.

1958 yılında iki Amerikalı nüfus bilimci ekonomist başka bir fikir geliştirdiler. Büyük nüfusu ve oldukça yüksek büyüme oranlarına sahip gelişmekte olan ülkelere baktılar ve çok da iyiye gitmiyorlardı. Peki, bu teorideki durum nedir? Harika bir şekilde işlemleri gerekir, büyük bir ilerleme göstermeleri gerekir, böylece nüfus ve ekonomi arasındaki ilişkiye farklı bir anlayışla yaklaştılar. O da ekonomik gelişmenin yatırım gerektirdiğidir. Bu bazı basit ekonomilere dayanır. Bir şey üretmek istiyorsanız, bir fabrika kurmanız gerekir, bu da para ister.

Peki bu para nereden gelir? Başka birinin biriktirmesiyle. Biri biraz para kazanır, emeğiyle ya da herhangi bir şekilde, para kazanır; ya onu hemen harcar ya da bankaya koyar ve sonra banka onun için yatırım yapar; ya da bu kişi parayı hisse senetlerine yatırır ya da bunun gibi bir şey. Bir tür ekonomi içinde bir ülkede yapılan yatırım birikinti gerektirir. Birileri biriktirmelidir ki diğeri onu bir yatırım olarak harcayabilsin, ödünç alabilsin. Bu, devam eden her şeyde kilit düşüncedir.

Coale ve Hoover şunun farkına vardılar, eğer bir ailenin çok fazla çocuğu varsa, eğer bütün işçiler evliyse ve bir sürü çocukları varsa, bütün kazançlarını yiyecek, kıyafet ve çocuklarına kalacak bir yer sağlamak için harcarlar. Hiç para biriktiremezler. Eğer bir ülkenin birikintisi yoksa yatırım yapmak için de paraları olmaz, hiçbir ekonomik ilerleme gösteremezler. Bu tezinin büyük bir siyasi etkisi vardı. Oldukça basit ve anlaşılır görünüyor, fakat iyi bir deneysel destek aldılar, Meksika'yı ve diğer birkaç ülkeyi incelediler ve durumun gerçekten böyle olduğunu gösterdiler.

O zamanlarda üçüncü dünya ülkelerinde nüfus patlaması yaşanıyordu, umutsuz bir biçimde fakirdiler ve iki gruba ayrılıyorlardı. Bir tanesi, muhafazakârlar o zamanlar Soğuk Savaş konusunda endişeliydiler. Amerika Soğuk Savaş'ta komünistler ve Çin arasında sıkışıp kalmıştır, özellikle Rusya o zamanlar büyük bir düşmanımızdı. Görüyoruz ki bütün bunlar umutsuz fakir ülkelerin, hükümetlerin mevcut ekonomik ve siyasi sistemleri istedikleri şeyi vermiyordu. Fakirlerdi ve anlamış oldukları gibi gitgide daha da fakirleşiyorlardı, bütün farklı türdeki siyasi çözümleri deniyorlardı, bunlardan bazıları sol eğilimli çözümlerdi.

Amerika'da muhafazakârlar, antikomünistler üçüncü dünya ülkelerini komünizmden kurtarmak için bir şeyler yapmak konusunda büyük baskı uyguluyorlardı. Bu sırada, liberaller bu konunun daha az içinde yer alıyorlardı, bir tür uyuşmazlık içindeydiler, fakat dünyadaki bütün bu fakir insanları görüp onlara yardım etmek istediler, böylelikle bütün bu fakir insanlar için bir şeyler yapmaları gerektiğini düşündüler ve bunun cevabı da ekonomik gelişmeydi. Ekonomik gelişme Amerika'da herkes tarafından evrensel bir biçimde onaylandı, ya kendilerini liberal olarak gören birinin iyiliksever eylemiyle ya da kendini muhafazakâr olarak gören birinin antikomünizme yaptığı bir hizmetle.

Coale/Hoover araştırması ortaya çıktığında ve insanlar yaşamakta olan şeyin oldukça aşikâr olduğunu fark etmeye başladıklarında, aile planlaması programlarının ekonomik gelişmenin bir bölümü olması gerektiği açıktı. Nüfus patlaması yaşayan bu ülkeler ve televizyonlar Hindistan hikâyeleriyle dolup taşıyordu ve oradaki insanların nasıl açlıktan kıvrandıklarıyla. Çin o zamanlar bize kapalıydı, ama Hindistan öyle değildi, Hindistan'da var olan umutsuz durum bize açıktı ve Hindistan'da sol yanlısı hükümetler vardı ve komünizme doğru gidiyorlardı. Bütün siyasi yelpazenin her iki tarafında gelişmekte olan ülkelere ekonomik ve aile planlaması yardımı yapılması gerektiğine inanılıyordu.

George Bush, kıdemli olan, yani Başkan olan ilk George Bush kongre üyesi olduğu sırada ilk aile planlaması yasa tasarısının destekleyicilerinden biriydi, sadece ülke içi aile planlaması değil, uluslar arası aile planlaması için yardımı savunuyordu. Bu üzerinde tartışılacak bir durum değildi, herkes bu konuda hemfikirdi ve bu gerçekten de Coale ve Hoover'ın ekonomik tezi sayesinde gerçekleşti. Ansley Coale'nin bazı materyallerini zaten okumuştunuz.

Fakat şimdi ekonomistler çalışmaya devam ediyor, bilim insanları çalışmaya devam ediyor—yaptıkları şey sınırların ötesine bakmak ve nüfus büyüme oranının gayri safi yurtiçi hasılayı, kişi başına düşen gayri safi yurtiçi hasıla büyümesini, temel olarak kişi başına düşen milli geliri gerçekten etkileyip etkilemediğini öğrenmeye çalışmaktı. Dünya üzerinde bulabildikleri bütün ülkeleri incelediklerinde ne buldular? Burada büyüme oranı ve işte burada da kişi başına ekonomik büyüme oranını görüyorsunuz. Örnek nedir? Sıfır, burada hiçbir örnek yok, anlamsız gibi görünüyor. Aslında Coale/Hoover hipotezinin yanlış olduğunu ve her ne kadar iyi bir teori gibi görünsede, bu konuda deneysel bir kanıt elde edilemediğini gösteriyor.

Bu son derece önemliydi, yine bir tersine dönme, şimdi Reagan yönetimi geliyor ve böyle bir bilginin temelinde şunları söylüyor: ekonomik nüfus kontrolü ekonomik büyümenin yararına değildir ve biz, muhafazakârlar olarak, hükümetin insanların özel yaşamına müdahale etmesine karşıyız. Yani biz, açık açık söylemeyeceğiz, nerede olursa olsun yaptığımız aile planlaması yardımına karşıyız. Amerika aile planlaması programlarına finansal destek sağlayan bir liderden dünyanın geri kalanını bu aile planlamasından vazgeçirmeye çalışan bir lidere doğru gitti. Sıfıra düşmedik, hala maddi destek sağladığımız programlar vardı ve onlar çok iyi gidiyorlardı, fakat biz dünyadaki esas cesaret kırıcılarız, biz bu fikri beğenmedik.

O zamanlar Romanya Bükreş'te nüfus ve gelişme konulu büyük bir Dünya Kongresi vardı. Bu sürede ortaya çıkan veri, birçok sebeple doğurganlık oranının düşürülmesinin iyi olacağı fakat bunun nasıl bir yolla yapılacağıydı. Coale/Hoover nedenselliği nüfus büyümesindeki bir azalmanın ekonomik gelişmeye neden olacağı,

tersi yönde bir nedensellik fikrinin ise ekonomik gelişmedeki bir artışın doğurganlık oranında bir azalmaya neden olacağıdır.

Bütün dünya liderlerinin katılımı bu Bükreş kongresinden çıkan slogan, gelişmenin doğumu önleyici en önemli etken olduğu ve eğer doğum oranları düşürülmek isteniyorsa, yapılması gerekenin ekonomik gelişme konusuna ağırlık verilmesi gerektiği oldu. Böylece bu, bütün dünyanın sloganı haline geldi ve gelişmekte olan ülkeler de bunu bütün kalpleriyle benimsediler.

İlginçtir, bu kongreye ev sahipliği yapan Romanya'da gelmiş geçmiş en uç aile planlaması yapılıyordu, fakat aksi yönde. O zamanlar ekonomik olarak kötüye giden bir Sovyet bloğu ülkesiydi, doğum oranı çok düşüktü, doğum kontrol mekanizmaları kürtajdı. Romanya'da 5 hamilelikten 4'ü kürtajlarla sonlandırılıyordu. Her bir doğum için, dört kürtaj vardı.

Romanya ekonomik nedenlerden değil, ulusal nedenlerden ötürü, büyük güçlü bir Romanya istiyordu, böylece bu konuya son derece önem gösterdi. Kürtaj tamamen yasaklandı, doğum kontrol hapları yasaklandı ve bunun sonucunda doğum oranı geçici bir süre artış gösterdi. Fakat bu daha sonra kadınlar yasadışı kürtaj ağırları kurdular ve doğum oranı gitgide arttı çünkü teçhizatları yoktu; fakat bir ya da iki yıl içinde yasadışı kürtaj ağırları kurdular ve doğum oranı düşüş gösterdi.

Hiçbir zaman orijinal seviyesine düşmedi ve aslında politikalarının büyük etkileri vardı. Burada olan şey sadece politik bir hile, sıkı bir komünist diktatör olarak Romanya'yı yöneten Çavuşesku doğum yanlısı bir aile politikası uyguluyordu, fakat aksinin de işe yaramayacağını söylemiyordu; ekonomik gelişme sürecinden geçilmesi gerekmektedir.

Sonra insanlar bu teori üzerinde çalıştılar ve işte veri, bu süre zarfında, bunlar yavaş ekonomik büyüme gösteren ülkeler ve nüfus büyümesi yaklaşık % 2.7 oranında ve burada da hızlı ekonomik büyüme ve yine hızlı nüfus büyümesi gösteren ülkeler yer alıyor, nüfus büyümesi açısından aynılar. Bundan birkaç yıl sonraya baktığınızda yine aynı durumu göreceksiniz, yavaş ekonomik büyümeye sahip olanlar ve hızlı ekonomik büyümeye sahip olanlar aynı nüfus büyümesine sahipler. Gelişmenin doğum önleyici bir etken olduğu doğru değildir.

Şimdi buraya bakın ve veriyi çevirin, aynı veri fakat farklı bir biçimde, yavaş nüfus büyümesi olanlara ya da hızlı nüfus büyümesi olanlara bakın ve şu soruyu sorun: bu GSYH'i etkiliyor mu? Bu zaman diliminde büyük bir etki görmüyorsunuz. Fakat bu zaman diliminde büyük bir zaman etkisi görüyorsunuz. Şimdi farklı bir durum meydana geliyor, bunlar yavaş nüfus büyümesi gösteren ülkeler, ekonomik olarak artış gösteriyorlar, hızlı nüfus büyümesine sahip olanlar ise ekonomik olarak düşüş gösteriyor.

Bu grafikte komik olan şey, aynı veri olduğunu söyleyeceksiniz, aksi yönde sonuçlara nasıl ulaşıldığıdır. Bu farklı şekilde çevrilmiş aynı veri değil. Bu 1965 ve 1980 yılları arasındaki nüfus büyüme oranı ve 15 ila 25 yıl sonraki ekonomik durum. Bu kesin bir veri değil, fakat nüfus büyümesiyle ilgili bir şey, çok daha sonra, ekonomik büyümeye etki ediyor. İşte bu gerçekten nüfus büyümesi ve ekonomik gelişme arasındaki önemli ilişkiyi gerçekten de kesin bir şekilde ortaya koyan bir şeydir.

Bu grafiği pek çok kez gördünüz. Bu, lm oranının yer aldığı standart demografik geçiştir, ilk olarak ölüm oranı düşer, ardından biraz gecikmeden sonra doğum oranı düşer ve nüfus büyümesi doğum oranının ölüm oranının çok üstünde olduğu durumda meydana gelir. Yine aynı grafik üzerinde başka bir açıdan baktığımızda, çalışma payının nasıl olduğunu soracaksınız. Bu insanlardan kaçı alışıyor? ‘Bağımlılık oranı’ olarak adlandırılan, çalışma çağındaki nüfusun çocuklar ve yaşlı nüfusa bölünmesi ile elde edilir.

Gelişmekte olan ülkelerde tıbbı bakım kötüdür, bu yüzden epey bir süre yaşlı halk neredeyse tamamen göz ardı edilebilir, yani temel olarak çalışanların sayısı çocukların sayısına bölünür. Bu sürede meydana gelen şey doğurganlık oranı düştükçe nüfusta oluşan değişikliklerdir—orta kısımda birkaç çalışanın yer aldığı nüfus piramidini gördük, daha sonra çalışanlardan daha fazla ocuk yer almaya başladı, yine çalışanların sayısı kadar çocuğun yarısı, yani çalışma çağındaki her bir işçi çocukluk yaşında olan çocukların 1.5 ya da 2 tanesine bakmak zorundadır.

Sonra on yıl içinde Çin gibi yerlerde gördüğümüz gibi doğurganlık oranı düşen doğurganlık oranı akıl almaz bir biçimde düşer, pek sonra ne oldu? Bu, o yaştaki insanların büyük nüfusudur ve onlardan sonra gelecek çocuklar yoktur. Çocukların doğmasıyla çok yüksek bir nüfus sayısına ulaşılır, yine çocukların doğmasıyla birden nüfus, daha fazla ocuk sahibi olmayı bırakır. Ciddi bir biçimde düşer, fakat hala bütün bu çocuklar doğmaktadır.

Çalışma ağına gelmeleri için 15, 20 yıl gerekir, doğurganlık oranı düştüğünde ilk etapta bir etki görülmez çünkü hala 15, 20 yıl daha bakılması gereken çocuklar vardır. Yalnızca 15 ila 20 yıl geçtikten sonra, yani çalışma çağında fazla sayıda insan bulunduğunda, geriye sadece birkaç ocuk kalır ve çalışanlara bağımlı olanların oranı oldukça iyi duruma gelir. Bu yılının içindeki insanlardır. Bu size daha önce gösterdiğim nüfus büyümesinin ‘buradasınız’ grafiğinin bir benzeridir, her neyse onu unutun.

Bunu Çin rneğinde görmüştünüz fakat bu bütün Doğu Asya’yı içeriyor, bu ölüm oranını gösteriyor ve ölüm oranı 1970 yılına kadar gerçekten düşük seviyededir. Mısır ve bütün dünya için ölüm oranının hızlı bir biçimde düştüğünü ve o zamandan beri kötü bir ilerleme gerçekleşmediğini göstermiştim. Bu, insanların yaşlanmasını gösteriyor, bu da şimdi bulunduğumuz nokta, yaklaşık 2009, yani bu grafik gelecekte bahsetse de temel olarak 1970 yılından bu yana ölüm oranı sabit kalırken, doğum oranı azalma göstermektedir. 1970’teki bu büyük düşüş, yine bütün Doğu Asya’yı içeren fakat özellikle Çin’de gördüğümüz ölüm oranındaki büyük düşüştür, böylece nüfus büyümesi neredeyse sıfır seviyesine doğru azalır. Tahminen yakın gelecekte ölüm oranı doğum oranının üstüne tırmanacaktır.

Yaş yapısına bakalım, bu biraz karışık bir grafik, fakat çok sevimli. Bu bir karşılaştırma olarak gösterilen Sahra altı Afrika, bu aksi yönde bir durum. Burada piramidin bir parçası gibi bir şey var; bu sizin yaş grubunuz. Burada çok az sayıda yaşlı insanlar var, bu çizgi 1950 yılını gösteriyor, çok az sayıda yaşlı insan var, bu da çalışma çağındaki nüfus, 20 ila 60 arasında numaralandırabilirsiniz, ya da hangi rakamı istiyorsanız yerleştirin. Herhangi bir yaş grubundaki çocukların sayısı onlardan daha fazla. Nüfus piramidini bu şekilde gördünüz.

Zaman geçtikçe, doğurganlık geçişi yaşamayan Sahra altı Afrika gibi bir yerde çocukların yaşlılardan daha fazla olması durumu sadece 1975, 2000, 2025 yıllarında devam eder. Bu şimdi bulunduğumuz nokta, yine tamamıyla gelecekte bahsediyor. Sizin de gördüğünüz gibi bu zamana kadar çocukların daha fazla olması durumu bir değişiklik göstermedi, sadece toplam nüfus büyüme göstermektedir.

1950'de Sahra altı Afrika'ya benzer bir durumda olan Doğu Asya'ya karşılaştığımızda, çocukların, çalışma çağındaki insanlardan daha fazla sayıda olduklarını görüyoruz, yaşlı sayısı yine çok az. Zaman geçtikçe bazı komik durumların meydana geldiğini görüyorsunuz, 1975 ve 2000 yılları arasında çocukların sayısının düşmeye başladığını görüyorsunuz. Üstlere doğru daha fazla azalmaya başlıyor ve çocukların yükü çalışma çağındaki insanların yükü haline geliyor, yani çalışma çağındaki insan sayısı çok fazlayken, çok az sayıda çocuk var, henüz yaşlı yok, durum böyle olunca çalışma çağındaki insanların bakması gereken kimse kalmıyor.

Bağımlılık oranını hesapladığınızda çalışma çağındaki insanların çalışma çağında olmayan insanlara oranı karşınıza çıkmaktadır ve bakalım Doğu Asya' da ne olmuş. Bu doğurganlık oranındaki düşüşü gösteriyor, on yıl geçer geçmez oran müthiş bir seviyeye ulaşıyor. Bu seviyede zirveye yakın bir yerlerdeyiz, bu varsayımın geri kalanı bu çizginin sağına doğru ilerliyor. Bağımlılık oranı Doğu Asya için gitgide iyileşiyor ve bu da muazzam ekonomik sonuçlar doğuruyor.

Burada ekonomik büyümenin yıl başına gösterdiği değişiklik yer almaktadır—bu 25 yıllık bir süre, tek bir yıla bakmıyoruz. Doğurganlık oranını azaltmayan Afrika gibi yerlerden çok daha büyük bir seviyede. Bunun birikintilere bağlı olduğunu söyleyebiliriz ve bununla ilgili hoşunuza gitmeyecek bir yazı okuyacaksınız, çünkü bir takım karmaşık ekonomik bilgiler içeriyor. Doğu Asya'daki birikinti oranına bakın. 1955'ten başlayarak % 14 ila % 35'lere kadar ulaşıyor, % 2,5 ya da % 3 oranında faktör gibi artıyor; bu muazzam bir birikintidir. Para biriktirdiğiniz için ülkenizi ekonomik olarak kalkındıracak olan yatırımlarda inanılmaz bir artış elde edebilirsiniz.

Şimdi burada birikintilerin yatırıma eşit olduğu üzerinde duralım, yurtdışından da para ödünç alabilirsiniz ki buna cari işlemler dengesi denilir, gelişmek için yurtdışından alınan para miktarı. Biz, Batıda, Çin'e giden ve onların gelişmesini sağlayan şeyin Batı sermayesi olduğunu düşünüyoruz. Ama hayır, hiç o kadar büyük olmadı, bu 4.8--% 5'ten daha azdı. Şimdi bunun önünde eksi işaretini var, bu ihrac ettikleri şey, fakat 1980'e kadar hızlı bir biçimde net sermaye ihracatçısı olmaya başladılar.

Bu fakir ülkelerin sermaye fazlası vardır ve şu anda bize ihrac ediyorlar, böylece özellikle Çin'in gelişmesi, genel olarak da Doğu Asya sizin düşündüğünüz gibi Batı sermayesinin akışının bir sonucu değildir. Hong Kong'daki önceki özel durumlar ve sonrakiler aslında bunun sonucuydu ama Çin'in esas bölümü kendi sermayesini üretti, bunun sebebi nedensellik ilişkisiyle doğurganlıktaki azalmadır. 15, 20 yıl boyunca bütün çocukların büyümesini bekliyorsunuz, o çocuklardan sonra gelecek başka çocuk da yok, hepsi birer çalışan haline geliyor, bakmanız gereken çocuk olmadığı için para biriktirmeye başlıyorsunuz, biriktirdiğiniz bu paralar yatırıma dönüşüyor ve siz ekonomik mucizelerden ya da dünyanın kaplanlarından biri oluyorsunuz.

Günümüze kadar, bu teori yaklaşık 10 ya da 15 yıllık bir teoridir, bu düşüncenin ekonomi hakkında olduğu anlamamıştık ve şimdi Asya ile ilgili özel bir durum görmeye başlıyoruz. Çin'in fakir olduğu zamanlar ve birikintilerinin de mükemmel olmadığı zamanlarda birikintiye olan eğilim önemliydi. Şu anda bu birikintiler muazzam, fakat o zamanlar değildi, işte bu zengin olmanın bir sonucu. Doğu Asya'nın ve Çin'in, özellikle de kültürel olarak özel bir durumları olduğu düşünülmüdü. Ekonometrik işlemler uyguladığınızda, aynı miktarı kullanabilirsiniz, fakat nüfus durumunu göz önünde bulundurmazsanız Asya için, Afrika için ve Avrupa için farklı farklı parametre dizileri kullanmanız gerekir.

Nüfus durumuna uygulandığında, aynı modelin bütün dünyaya uygulanabileceğini biliyoruz ve bu bağımlılık yükü bir kilit noktaymış gibi görünüyor. Bizi bu kanıya getiren ilk ipuçlarından biri İrlanda'ydı. Çin'den tamamen farklı bir kültüre sahip olan İrlanda, --tamamen Katolik'ti ve İngiltere ile mücadele olarak Katolikliği kullandıklarına inanıyorlardı—böylece oldukça yüksek doğum oranına sahipti ve doğum kontrol hapları yasal değildi. Hükümet 1980 yılında bu hapları yasallaştırdı.

Burada doğum oranı gösteriliyor, sadece biraz hızlanıyor ve sonra hafif bir çarpma ile azalmaya devam ediyor. Bu yine hükümetin doğum kontrol haplarını yasallaştırma eylemidir ve İrlanda'da doğum oranı düşmeye başlar. Ölüm oranı yavaşça düşmeye başlar ve sonra bu zaman diliminde bir ilerleme göstermeyerek nüfus büyüme oranı azalır. Yine aynı durumla karşılaşıyoruz, İrlanda nüfusunun daha küçük bir ölçekte Çin'e benzediği izlenimine varabilirsiniz, hiçbir yerde Çin'de olduğu kadar fazla değildir, fakat yine gelişmemiş bir ülkeyi ele alıyoruz. Çocukların sayısı çalışan kişilerden ve yaşlılardan çok daha fazlaydı ve bu azalmaya başladığı noktaya kadar artmaya devam eder. Şimdi bu modern zaman diliminde çalışan kişilerin çocuklardan ve yaşlı insanlardan daha fazla sayıda olduğu görülüyor, yani bağımlılık yükü iyi bir seviyede gibi görünüyor.

Bu grafik bu durumu gösteriyor. Alttaki mor kıvrım, yine yukarıya doğru olan Sahra altı Afrika'sını gösteriyor, sadece çizginin yukarisına bir bakın, çünkü geri kalan her şey tahmine dayanan sonuçlar. Bakın, şurada siyah olan yer Doğu Asya ve yeşil ile gösterilen yer de İrlanda, bu ikisi büyük benzerlikler gösteriyor. Sonucun ne olduğunu tahmin etmek zor değil, burası doğum kontrolünün yasallaştığını, ekonomik gelişme oranının 10 yıl sonra hızla arttığını gösteriyor.

Şimdi de bu sonuçları Hindistan'la karşılaştıralım, burada da Çin'in kişi başına düşen ekonomik gelişimini görebiliyoruz. 1960 yılında, Çin kişi başına düşen gelir bakımından Hindistan'a nazaran oldukça fakirdi, kırmızı renkle gösterilmiş olan yer Çin, mavi ise Hindistan. 1960 yılında iki ülke de daha fakir, 1970'te daha fakir ve 1980'de daha da fakir. Wan, Xi ve Shao sloganının neden olduğu doğurganlık düşüşü bu dönemde gösteriliyor ve artmaya başlıyor, sonra Çin ayrılıyor ve Hindistan'ı geçiyor. Bunun sebebi, komünist hükümetin ya da iyi bir hükümetin varlığı değil, çünkü bu dönemde zaten komünist hükümet düşmüş, zaten Çin uzun bir süre Hindistan'dan daha iyi durumda değildi, fakat ondan sonra gerçekleşen en önemli olay doğurganlık oranında düşüş yaşanmasıydı.

Bu da bize, Çin ve Hindistan'ın doğurganlık oranlarındaki farkı gösteriyor, fakat burada Çin'de 1970'te başlayan bir düşüş dikkat çekiyor ve Hindistan yavaş yavaş ona yaklaşılmaya başlıyor, fakat bu biraz uzun sürüyor. Bu da bağımlılık yükünün bir

göstergesi ve burada yine Çin'de işsizlerin işçilere oranında ciddi bir artış gözleniyor ama Hindistan'da pek bir değişim yok.

Şimdi bu sonuçları Sahra altı Afrika'yla karşılaştırsak-size durumu daha iyi açıklamak için dünyanın farklı bölgelerini gösteriyoruz- sonuçların aynı olduğunu görebiliriz. Siyahla gösterilen yer doğum oranı ve ölüm oranı, ikisi de çok yüksek ve nüfus da artmaya devam ediyor, doğum oranı tekrar çizgiye yaklaşıyor, şu yukarıdaki tahmini sonuçlar –bunu yine daha önce görmüştünüz- burası Çin ve Doğu Asya'da bağımlı çalışan nüfusun çocuklara oranını gösteriyor. Burası Afrika ve süregelen büyük bir değişim göze çarpıyor.

Burası da Sahra altı Afrika'daki çalışma çağındaki nüfusun % 2.6 oranında arttığını gösteriyor. Tüm bu insanları istihdam etseniz bile, bağımlı nüfus % 2.7 oranında artıyor ve hiçbir ilerleme kaydedemiyorsunuz. Ancak Doğu Asya'ya hala büyük ölçüde bağımlı nüfus hâkim ve hala çocuk yapmaya devam ediyorlar, ancak çalışma çağındaki nüfus bağımlı nüfus kadar hızla yarı yarıya artmaya devam ediyor. Buradaki fark, birincisinde ülkenin zenginleşmesi, ikincisinde ise ülkenin birikim ve yatırım yapıp gelişimini sağlayacağı gerçeğidir.

Bu size anlatmak istediğim ana fikirdi. Bu arada elinizdeki çizelgeye göre bu dersin Harvard'ta profesör olan ve bu çalışmanın büyük bir bölümünü hazırlamış olan David Bloom tarafından yapılması gerekiyordu. O gelemediği için bunları ben kullandım. En son bu dersi verdiğim zaman gelmişti ve onun slaytlarının birçoğunu dersimde kullandım. Yani bu çalışmanın büyük bir çoğunluğu onun eseri.

Bu hikâyenin sonu, anlattığımız gibi, uzun bir süre önce, Cezayir'in doğurganlık oranında büyük düşüş yaşandığından, ancak hala nüfusundaki artışın devam ettiğinden, bu yüzden de doğurganlık oranı düşüşünden pek bir fayda sağlayamadıklarından bahsetmiştim. Aynı şey, bu bağımlılık yükü ile ilgili sorunlarda da karşımıza çıkıyor, çünkü ilk olarak ülkelerde çalışanların sayısından çok daha fazla çocuk ortaya çıkıyor, sonra çocuk yapma oranı düşüyor ve sonuç olarak, çalışanların oranı çocukların oranını geçiyor.

Daha sonra, nüfus azaldıkça çalışanlar yaşlanmaya başlıyor ve bunun sonucunda, az sayıda çalışanın ve çok sayıda yaşlı nüfusun olduğu tam tersi bir durum ortaya çıkıyor. Bağımlılık yükünde her zaman yaşlı nüfusun artması, doğurganlık oranının ve buna bağlı olarak çocuk sayısının azalması, yaşlı nüfusun da artması beklenir. Bu aşırı derecede büyük bir değişim değildir. Bu olay demografik türev ya da demografik bonus olarak adlandırılır.

Ülkelerin büyük bir ekonomik gelişim yaşadığı bir dönem vardır ve sonra insanlar yaşlanmaya başlar. Birçok insan şu an Japonya'nın bu durumda olduğunu düşünüyor. Çok düşük doğum oranına sahipler, yaşlı nüfus artıyor, fakat önceden yaşlı nüfus çok az yemek yiyordu ve pek fazla masraf yapmıyorlardı, ancak şimdilerde, tıbbi masraflardan dolayı yaşlı insanlara çok fazla para harcıyor, geçmişte çocuklar pahalı, yaşlılar ucuzken, şimdi bu durum tam tersine döndü.

Çocukların kullandığı şeyler, mesela Çin'den gelen giysiler çok ucuz ve yine gıda dünyada nispeten ucuz. Yani geçen 6 ayı falan düşünmeyin. Çocuk nüfusu önceden pahalıydı, şimdi ucuzluyor ve yaşlı nüfus pahalılaşıyor. Şimdilerde dünyaya hâkim olan endişe, ülkelerin yavaş bir demografik değişim yaşamaları, ekonomilerini

düzenleyememeleri ve insanları istihdam edememeleridir. Çünkü bir ülkede çok fazla istihdam edilecek insana sahip olup onlara verecek işlerin olmaması bir ülke için hiç iyi bir durum değildir.

Örneğin, arada bir yerde olan Latin Amerika çok fazla korumacı, ulusalcıydı. Size bir hikâye anlatayım. Peru'nun kapı komşusu olan Bolivya, Peru'yla birçok sorun yaşadı, ortak bir Pazar kurmak istemedi ve kapı komşusuyla ticaret yapmak yerine, bu yüzden de plastik kovaları bile Brooklyn'den, pirinci de Çin'den almayı tercih etti.

Hikâye şu ki, demografik durum dünyada süregelen bu ekonomik mucizelerin temel öncülerinden biri gibi görünüyor, ancak sadece demografi tek başına yeterli değil. Bir ülkenin insanları istihdam etmesi için ekonomik ve politik altyapısı olması gerekiyor. Bu şekilde, ülke zenginleşir ve zenginleşti mi de sürdürebileceği bir sermayesi oluşur. Şimdi yaşlı insanlara çok fazla para harcamak zorunda kalsanız bile, fazla birikim elde edecek kadar varlıklı bir hale gelirsiniz.

Bir sonraki derste, ekonomi ve aileden, makro ekonomilerden, bütün bir bölgede ekonominin nasıl işlediğinden ve bunların aileleri nasıl etkilediğinden bahsedeceğiz.